

References

1. Bezklubenko Serhii Danylovych. Naukovyi dorobok. Kulturolohiia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ex.ua/view/14541913>.
2. Bezklubenko S. D. Nomenklatura "Kamasutra". Sluzhbovyi roman Brezhnevskiykh chasiv / S. D. Bezklubenko. – Vinnytsia, 2012. – 556 s.
3. Voslenskiy M. S. Nomenklatura. Gospodstvuyushchiy klass Sovetskogo Soyuz / M. S. Voslenskiy. – M., 1991. — 624 s. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa: http://royallib.ru/book/voslenskiy_mihail/nomenklatura.html.
4. Dzhilas M. Litso totalitarizma / M. Dzhilas [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://bookz.ru/dl2.php?id=31920&t=z&g=20&f=jilasm01&a_id=5066.
5. Lenin V. I. Pis'mo k s"ezdu [Elektronnyy resurs] // Nasha Rodina – Sovetskiy Soyuz: veb-sayt. – Rezhim dostupa: <http://stalin.edusite.ru/p3aa1.html>.

УДК 392.51:008 (477.87)

Олійник Вікторія Вікторівна
кандидат культурології,
старший викладач Мукачівського
державного університету
e-mail: magda_gorvat@mail.ru

**ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД УГОРЦІВ ЗАКАРПАТТЯ
КРІЗЬ ПРИЗМУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ:
друга половина ХХ ст.**

У статті досліджується один з найдавніших угорських осередків в Україні, яким була і залишається Закарпатська область. Спираючись на матеріали відомих науковців та власні етнографічні дослідження, автор розглядає весільний обряд мадярів даного регіону як невід'ємну частину угорської традиційної культури краю.

Ключові слова: угорці Закарпаття, весільний обряд, традиційна культура, сім'я, шлюб.

Олейник Виктория Викторовна, кандидат культурологии, старший преподаватель Мукачевского государственного университета

**Свадебный обряд венгров Закарпатья сквозь призму социально-политических преобразований:
вторая половина XX века**

В статье исследуется один из древнейших центров проживания венгров в Украине, которым было и остается Закарпатье. Опираясь на материалы известных ученых и собственные этнографические исследования, автор рассматривает свадебный обряд мадяр данного региона как неотъемлемую часть венгерской традиционной культуры края.

Ключевые слова: венгры Закарпатья, свадебный обряд, традиционная культура, семья, брак.

Oliynyk Viktoriya, Ph.D. (Culture Studies), the senior lecturer of Mukachevo State University

Wedding ritual of the hungarians of Transcarpathia in the light of social and political changes in the second half of the 20th century

One of the oldest Hungarian centers in Ukraine that was and has remained Transcarpathian region, where according to official figures, the number of the Hungarians is about 151, 5 thousand people, has been studied in this article. Based on the materials of the famous scientists and their ethnographic study, the author considers the Magyars wedding ritual of this region as an integral part of Hungarian traditional culture of the area. The relevance of this topic is to study the problem of historical reconstruction of the wedding ritualism of the Hungarians in the multicultural conditions of the region. Active increasing of social attention to high-quality level reproduction of the historical foundation of the traditional culture of the Hungarian national minorities, leads us to formulate and further to solve important issues of stylistic adaptation of folk traditions to requirements of modern Europeanized wedding culture of Ukraine. In order to define the main direction of this study, it is necessary to pay special attention to impact of major social and cultural tendencies in historical formation of mentality and traditions of the Hungarian population in Transcarpathia.

The works by L.Kovach, M.Horvath, P.Shandor, O.Balla are used in this article on issues of history of Hungarian traditional culture; material culture of Transcarpathian population – I.Symonenko, S.Makovskiy, archetypical modules in family relationships of the population of Soviet Ukraine – A. Ponomaryov; fundamental study of ethnography of Transcarpathia – M.Tyvodar; materials of ethnographical society under the chairmanship of A.Voloshyn (archival materials of the town Mukachevo, Transcarpathian region, the middle of the 20th century); ethno-mental components of the wedding ritual of the Hungarians are the main studies of the author of this article. The aim of this study is the identification of the determination level of the Hungarian wedding ritualism under conditions of polyculture in Transcarpathia. It should be noticed that people's idea of world conception is, in fact, its philosophy, to tell the truth, naive, with powerful mythological layer. In order to understand the essence of folk world conception, it is necessary to remember the fact that the Hungarians of Transcarpathia are farmers, whose principal basis in the formation of cultural traditions and customs is the cult of fertility, vegetation. It was Transcarpathia, where customs and ceremonies of ancestors were kept and passed by in folk culture and great attention was paid to their expansion despite powerful prohibition, in the second half of the 20th century.

Different norms of behaviour, rituals, beliefs and superstitions were connected with them which created special atmosphere of solemnity, secrecy of these traditions, with a kind of semantic layer and connection of levels of different time ideas of world conceptions, beliefs and knowledge. Gradual historical development brought changes in all spheres of social life, including family. Ethnographic materials testify great attention in folk environment to inside family relationship and their dependency, first of all, on spouse relationship of a husband and a wife. It is worth emphasizing that, family institution underwent exceptionally great and essential changes in Transcarpathia in the second half of the 20th century, with radical political and social and economic reforms, cardinal ideological and moral and ethical reorientation, decades of totalitarianism, repressions, hard times after the war, large-scale migrations and forced deportation and forced labor migration abroad which is still considered to be unprecedented state intervention in the family sphere. Due to massive outflow of population from the countryside, the rapid process of urbanization in Transcarpathia, the number of urban families highly increased and the number of rural families dramatically reduced. Since 1960s the tendency of aging of villagers has become really threatening, especially after the war, there has been constant decrease of young families and large families. If in the past mainly homogeneous social spouses were created (a peasant man married to a peasant woman, a poor man married to a poor woman, a rich man married to a rich woman, a workman married to a workwoman, a craftsman married to a girl of the same environment, an intelligent man married to an intelligent woman), in Soviet times, as A.Ponomaryov emphasizes in his book "The development of marriage and family relations", a special socially mixed family was typical which brought people of different status, professions, education together: a peasant-farmer and a teacher, a worker and a doctor, a trade worker and a machine operator.

So the main components of the Hungarian wedding ceremony in Transcarpathia, as well as in the main territory of Hungary were: before wedding, wedding and post-wedding periods, each of them consisted of special rituals, merriment, entertainment and traditional cookery components. It should be noted that in current conditions of total consolidation and Europeanization of all elements of Hungarian culture, the wedding ritual has some decorative look and sometimes even "souvenir" one. Today family and marriage traditions have been almost unchanged only in some Hungarian villages of Transcarpathian region, they still impress thanks to identity of the rituals and their components.

Keywords: the Hungarians of Transcarpathia, wedding ritual, traditional culture, family, marriage.

Актуальність даної теми полягає в дослідженні проблеми історичної реконструкції весільної обрядовості угорців Закарпаття в умовах полікультурності регіону. Активне посилення соціальної уваги до якісного рівня відтворення історичної основи традиційної культури угорської національної меншини наводить нас на формулювання та подальше вирішення вагомих питань стилістичної адаптації народних традицій до вимог сучасної європеїзованої весільної культури України. Для окреслення основного напрямку даного дослідження необхідно звернути увагу на особливий вплив основних соціокультурних тенденцій на історичне формування ментальності і традицій угорського населення Закарпаття.

У даній статті використовуються праці Л. Ковача, М. Горвата, П. Шандора, О. Болли з питань історії угорської традиційної культури; матеріальна культура населення Закарпаття – І. Симоненко, С. Маковський; архетипні модулі в сімейних відносинах населення Радянської України – А. Пономарьов; фундаментальне дослідження етнографії Закарпаття – М. Тиводар; матеріали етнографічного товариства під головуванням А. Волошина (архівні матеріали м. Мукачеве, Закарпатська обл. середина ХХ ст.); етноментальні складові весільного обряду угорців – польові дослідження автора даної статті.

Мета даної статті – визначення рівня детермінації угорської весільної обрядовості в умовах полікультурності Закарпаття.

Слід зауважити, що світоглядні уявлення народу є, по суті, його філософією, щоправда наївною, із потужним міфологічним шаром. Аби зрозуміти суть народного світогляду, треба згадати, що угорці Закарпаття – це землероби, ідейною основою у формуванні традиційно-звичаєвої культури яких є культи родючості, рослинності. Саме на Закарпатті в другій половині ХХ ст. в народній культурі зберігалися і передавалися звичаї і обряди пращурів, поширенню яких всупереч владним заборонам приділялася велика увага [11, 23–29]. З ними пов'язувалися різні норми поведінки, ритуали, вірування, забобони, що створювали особливу атмосферу урочистості, таємничості цих традицій, своєрідну семантику з нашаруванням і поєднанням у ній різночасових рівнів світоглядних уявлень, вірувань і знань.

Поступовий історичний розвиток вносив зміни в усі сфери суспільного життя, в тому числі сімейного. Етнографічні матеріали засвідчують пильну увагу в народному середовищі до внутрісімейних відносин і узалежнення їх передусім від взаємин подружжя – чоловіка і жінки. Патріархальні устої сім'ї робили жінку залежною і підневільною від чоловіка. "Муж жоні – закон", – твердить народне закарпатське прислів'я [11, 123]. З таким становищем жінки пов'язані різні зловживання чоловіка, важка доля, особливо молодої невістки в сім'ї чоловіка.

Розвиток капіталізму, проникнення породжених ним економічних відносин у народне середовище істотно позначилися і на характері сімейних звичаїв і взаємин. Посилилися приватновласницькі інтереси, прагнення до економічної незалежності, зиску, а з ними – нерідко і нехтування звичаєвих морально-етичних норм. Що ж стосується спорідненості, то М. Тиводар підкреслює, що народна традиція угорців майже до кінця ХІХ ст. забороняла вступати в шлюб родичам до сьомого покоління. З кінця ХІХ ст. економічно сильніші члени патронімічних груп, щоб не розділяти маєтку і землю, допускали шлюби між родичами до п'ятого покоління спорідненості, а в 40-ві роки ХХ ст. інколи з економічних міркувань укладали шлюби навіть у третьому-четвертому поколінні спорідненості. На укладення шлюбу в четвертому поколінні спорідненості в 30–40-і роки ХХ ст. дозвіл давав єпископ чи священики. Крім того, народна традиція вимагала знати всіх своїх родичів до 5–7 покоління. У минулому вважалось, що сім'я заснована між кровними родичами "не буде щасливою" [11, 267].

У традиційному весіллі угорців Закарпаття доволі чітко виділяються три етапи: передвесільний, власне весілля та післявесільний. Передвесільний етап включає "вивідини", сватання, оглядини ("обзори") та заручини.

"Вивідини", пов'язані з наміром батьків одружити сина на вибраній ними дівчині. Когось зі своїх родичів, найчастіше жінку, посилали до батьків дівчини повідомити про свій намір прислати сватів. Це робилось, щоб не ганьбити парубка відмовою дівчини. Крім того, при "перезнаванні" родичі хлопця могли дізнатись, яке придане ("часть") отримає дівчина. У мадярських селах Берегівського району навіть до середини ХХ ст. понад 80 відсотків шлюбів були "звідними", тобто укладались за домовленістю батьків. Якщо про шлюб домовлялись між собою хлопець і дівчина, а батьки не заперечували, то "перезнавання" не проводилось [5, 27].

Першою весільною обрядовою дією було сватання. Вони проводились за домовленістю батьків хлопця і дівчини, котрі зустрівшись у корчмі і визначали день "сватанок". Звичайно сватати йшли в неділю, вівторок і четвер, а в "пісні дні" (понеділок, середу і п'ятницю) та в суботу сватів не посилали. На "сватанки" йшов батько хлопця, хтось з його родичів і "сватач", що вмів добре торгуватись ("токмитись") за придане дівчини. Молодий приносив з собою калачі і пляшку горілки та приводив музикантів. При сватанні домовлялись про придане, визначали день весілля та місце проживання молодих після весілля. Потім починалось пригощання ("гостина") і танці [6, 3].

Домовившись сват і батько дівчини "вдаряли по руках" і закріплювали домовленість випитою чаркою горілки. Дівчина виходила з темного кутка, підходила до столу і подавала хлопцеві вишиваний рушник в знак того, що вона вже засватана.

Після сватання батьки дівчини йшли на оглядини ("обзори") статків батьків нареченого. Якщо молоді з одного села, то "обзори" ставали приводом для пригощання ("гостини"). Якщо ж молодий з іншого села, то оглядини ставали приводом для знайомства з "мастком" хлопця і його батьків. При "обзорах" домовлялись, коли перепишуть землю на молодих, коли і яку худобу їм дадуть і в який день справлять весілля. Одним з основних обрядів передвесільного етапу були заручини ("мінянки", "бокрейдування" – від угор. Бокгрета – букет на капелюсі, на грудях) [10, 36]. У більшості сіл заручини зводяться до записування оповідей у священника. Йшли записувати їх молоді у супроводі старости та двох–трьох родичів. Зайшовши в церкву, наречені стелили собі під ноги рушник чи доріжку, щоб не стояти на голому і "оби були багаті". Священик благословив молодих на шлюб, з'єднавав їх праві руки, а молоді обмінювались хустинками. Саме такий спрощений варіант заручин був характерний для винятової більшості сіл Закарпаття. Обмін хустинками або перснями називали "мінянками"... Після "мінянок" священик в книгу оголосків записував молодих і три неділі підряд виголошував їх прізвища як таких, які хочуть одружитись. Якщо хтось знав причини, через які шлюб був небажаним, то протягом трьох тижнів міг його опротестувати у священника [9, 226].

У деяких селах Виноградівського району Закарпаття по записуванні оголосків молода купувала барвінку собі на вінок, а молодому – штучних квітів і дзеркалець на "бокрейду", В один із наступних днів молодий в супроводі батьків, старости й одного дружби йшов до нареченої на "богрейдування". Для них влаштовували вечерю, за якою наречена до шапки молодого приколювала "бокрейду", старосту і дружбу обв'язувала рушниками. При цьому молодий дарував нареченій хустку. Після цього молода в неділю і релігійні свята аж до самого весілля ходила до церкви в барвінковому віночку, а молодий – з "бокрейдою" на шапці [7, 56].

Як зазначає А. Пономарьов, заручинами остаточно оформлялась домовленість про шлюб. Якщо хлопець з якихось причин був вимушений на певний час покинути село, то до зарученої дівчини вже ніхто не посилав сватів. Якщо котрась з сторін після заручин порушувала шлюбну угоду, то була вимушена потерпілій стороні виплатити відшкодне в розмірах, які визначали священник і сільський староста (голова). Запрошували на весілля батьки наречених, свати молодих, а зрідка й самі наречені. Початком самого весілля був обрядовий вечір напередодні весілля у молоді і молодого [10, 59].

Варто підкреслити, що винятково великих й істотних змін зазнав інститут сім'ї на Закарпатті у другій пол. ХХ ст.: докорінними політичними і соціально-економічними перетвореннями, кардинальними ідеологічними і морально-етичними переорієнтаціями, десятиліттями тоталітаризму, репресій, повоєнних лихоліть, масштабних міграцій і насильних депортацій та змушеної трудової еміграції за кордон безпрецедентним досі втручанням держави в сімейну сферу [9, 235].

У зв'язку з масовим відпливом населення зі села, бурхливим процесом урбанізації на Закарпатті дуже зросла кількість міських та різко зменшилась кількість сільських сімей. Із 60–х років і особливо в післявоєнні роки стала загрозливою реальністю тенденція старіння села, постійне зменшення в ньому кількості молодих сімей, їх багатодітності. Якщо в минулому створювалися здебільшого соціально однорідні подружжя (селянин одружувався з селянкою, бідний з бідною, багатий з багатю, робітник з робітницею, ремісник з дівчиною того ж середовища, інтелігент з інтелігенткою), то в радянський час, як підкреслює у своїй праці "Развитие семьи и брачно-семейных отношений" А. Пономарьов, стала характерною особлива соціально-змішана сім'я, яка об'єднувала людей різного стану, професій, освіти: селянина-землероба і вчителя, робітницю і лікаря, працівника торгівлі та механізатора [8, 26]. Різко збільшилась кількість національно-змішаних шлюбів. Переважаючою стала мала молодіжна сім'я, що складається з подружжя, одного-двох дітей і в окремих випадках – одного з батьків чоловіка або жінки.

Однак поряд з привнесеними новою добою безсумнівними свіжими моментами в традиційно-звичаєвій сфері життя угорського населення Закарпаття маємо чимало втрат і злякисних породжень. Уже в перші роки радянсько-більшовицького режиму традиційній культурі нанесені відчутні удари, а звичаї, що формувалися на протязі багатьох століть швидко замінилися суспільно-корпоративними комуністичними ідеями одержавлення, ломкою і нехтуванням традиційних народних устоїв шлюбно-сімейних відносин, законодавчим звільненням їх від освячення церквою і контролю громади, з нечуваною і досі легкою укладення шлюбів та їх розірвання [14, 56–57].

Ідея громадського визнання лежала і в основі концепції весільного обряду. Традиційне угорське весілля на Закарпатті завжди мало публічний характер [11, 16]. Навіть якщо односельчанин і не брав активної участі у весіллі як учасник або гість, він усе одно був свідком події (переважно завдяки таким публічним обрядодіям, що мали характер процесій – запросини на весілля, рух весільного поїзда молодого, весільна процесія до церкви), а отже, міг завжди засвідчити, що шлюб було укладено. Публічності весілля, звичайно, сприяла така церковна обрядодія, як оповіді: три неділі підряд священник оголошував про шлюб і застерігав: хто знає про причини, за яких шлюб не може відбутися, нехай повідомить [2, 3]. Публічний характер весілля виявлявся ще й у тому, що на ньому, окрім родини, завжди були присутні люди, що не мали родинних зв'язків з молодими (коровайниці, кухарки, музиканти, представники молодіжної громади) [3, 4]. Церква мала особливу роль у формуванні морального життя молодої сім'ї. В другій половині ХХ ст. на Закарпатті реєстрація шлюбів угорців проводилася в суботу в РАГСі, а церемонія вінчання – в неділю. Розмір весілля та кількість запрошених гостей були дуже різні.

Видовищним був також обряд "перенесення ліжка", що проводився за день або кілька днів до весілля. В цей день переносили придане нареченої до хати нареченого. Жених готував під ритуал п'ять або шість (іноді вісім) прикрашених автомобілів, забравши з собою боярина та друзів, котрі йшли до хати нареченої і завантажували придане, меблі та приватні речі дівчини. Після закінчення даної церемонії наречений повинен був розбити керамічний глек, щоб молода не повернулася до батьківської хати [4, 6]. Слід підкреслити, що нині до будинку нареченого переносять тільки певну частину речей нареченої.

У селі Дерцен Берегівського району в день весілля боярин виводив молодого з хати так, що брав у праву руку "деревце", лівою рукою тримав руку молодого, а той руку дружби і т. д. Так утворювався довгий ланцюг. Перед столом на лавиці сиділи батьки нареченого. Під музику "ланцюг" пританцювуючи починав похід навколо стола. Танцем ("рокоташом") обходили три рази довкола стола. Потім молодий з дружною ставали на коліна перед батьками і староста, від імені нареченого просив "прощі". По їх закінченню боярин з деревцем в руці, тримаючи лівою рукою руку молодого, виводив його з хати на подвір'я. Вони з гостями сідали на коней і вози та прямували до молодої, щоб разом йти до церкви на вінчання [12, 57].

У краї було кілька варіантів зустрічі весільного поїзда молодого в нареченої. У деяких угорських селах Закарпаття весільний поїзд молодого не пускали у двір молодої. Ворота на дворі були зачинені. На них кріпили знак заборони ("чову" – жмут соломи чи сіна на палиці). Ворота молодої охороняли староста, родичі молодої та парубки. Хлопці з поїзда молодого, імітуючи бійку, силою вривались у двір. Мати молодої і наречена, накриті білими хустками, виходили з комори, три рази обходили довкола стола. При цьому староста кропив їх свяченою водою і обсипав зерном. Староста брав молоду за руку, заводив у кімнату, в якій сидів за столом молодий. Наречена перелізала через стіл і сідала біля молодого. Весь цей час дружба "курагов'ю" чи "прапорцем" застеляв обличчя нареченого, щоб його не зурочили ("вrekli"). Староста молодої брав келихи і пригощав наречених [15, 347]. По закінченню названих обрядів, староста молодої з "деревцем" в руці обходив три рази довкола стола наречених, просив "прощі" і благословення на шлюб від імені молодих. Першою з хати виходила молода, за нею молодий, старости, дружки і дружби і т. д. Молода сідала на коня і через калач із діркою посередині ("діркавець") дивилась на чотири сторони світу: на схід – щоб була файна як зоря, на захід – щоб була щаслива як сонце, на північ – щоб не знала біди і холодної зими, на південь – щоб була щаслива, весела і радісна в шлюбному житті. На дворі обидва старости формували весільний поїзд молодих і в супроводі музики і співів прямували до церкви на вінчання [11, 346].

У ряді сіл Закарпаття молодий не йшов за молодою, щоб разом йти на вінчання. Весільний поїзд молодого прямував до церкви, а до нареченої посилали людину поважного віку, щоб повідомити, що час йти на вінчання. Попереду весільного поїзда молодого йшов староста, за ним молодий, над головою якого дружба тримав "курагов", за ним два чоловіки несли два великі "верченики" та чоботи для нареченої. Наречена прямувала до церкви у супроводі старости, дружок, кумів та родичів. Коли молода йшла на вінчання, то оперізувалась очкурком ("гачником"), щоб у неї родились лише хлопці.

Біля церкви відбувалась зустріч наречених. Вони у супроводі старостів, бояр, дружбів, дружок, кумів і рідних йшли на вінчання ("до присяги"). Церковне вінчання було обов'язковим. Шлюб без церковного вінчання вважався гріховним. Таку шлюбну пару не сповідали і не причащали у церкві, а на Великдень їм не святити паски. Інші гості з музикантами у корчмі влаштовували танці. Прямуючи до церкви молода намагалась наступити на ногу молодому, щоб у сім'ї верховодити. У церкві під ноги молодим стелили рушник чи жмут прядива. При "присязі" священник на голову молодої клав чеpecь, поверх нього білу хустку, а на хустку вінок. У ряді сіл поверх білої хустки молодій одягали на голову не вінок, а чоловічий капелюх ("клебан"), в якому вона й поверталась додому [13, 53].

Після реєстрації шлюбу молоде подружжя прямувало по вулиці, роздаючи гостинці гостям весілля та перехожим: чоловік – напої, жінка – солодощі. Під час пригостання грали троїсті музики. Ця традиція збереглась до сьогодні. В другій половині ХХ ст. дана церемонія вже проходила не пішою ходою, а на авто. Батьки молодого зустрічали подружжя з хлібом–сіллю кидали пшеницю і монети до ніг, щоб молоді жили заможнo і в злагоді.

Підкреслимо, що вже з початку ХХ ст. і до нині на весільних столах угорців позначалися місце кожного гостя. Цікавим також є те, що гості сідали за пустий стіл, а боярин оголошував в жартівливій формі внесення скатертин, тарілок, виделок, ножів і т. д. Коли всі гості збиралися за урочистою трапезою, їжу не куштували без колективної молитви. Згодом в ігровій формі проводилося привселюдне "дарування" грошей та подарунків молодятam. Після трапези староста закликав усіх до танцю з молодіою. Кожен, хто йшов до цього танцю, кидав гроші в тацю накриту рушником, щоб не видно, скільки там вже є грошей. Це був подарунок від гостей молодій. Зібрані кошти староста передавав молодятam. В деяких селах Закарпаття для зібрання коштів була тарілка, яку потім молоді розбивали – на щастя [14, 187].

Слід підкреслити, що окремої уваги вартує огляд етнічних угорських страв, котрі були і є невід'ємною частиною кожного весільного столу. І до нині певні страви на угорському весіллі на Закарпатті подаються до столу у відповідному до народних традицій порядку. Зауважимо, що символом закінчення весільної трапези – є рисова каша з молоком. Якщо ж на прикінці угорського весілля не пригощають гостей даною стравою, то вважається, що молодята нехтують традиціями.

Отже, основними складовими угорського весільного обряду Закарпаття, як і на основній території Угорщини, були: передвесільний, весільний та післявесільний період, кожен з яких складався з особливих обрядодій, веселощів, розваг та традиційних кулінарних складових. Слід відзначити, що в сучасних умовах тотальної уніфікованості і європеїзації всіх елементів традиційної культури угорців весільна обрядовість має дещо декоративний, а подекуди і "сувенірний" вигляд. Нині тільки в окремих угорських селах Закарпатської області сімейні та шлюбні традиції залишилися майже без змін, тому і досі вражають самобутністю обрядів та їх складових.

Література

1. Державний Архів Закарпатської Облaсті. Фонд 10, оп.1, сп.№ 4, 4 арк.
2. ДАЗО, ф. 1558, оп. 1, сп № 3, 33 арк.
3. ДАЗО, ф. 1558, оп. 1, сп. № 10, 4 арк.
4. ДАЗО, ф. 1558, оп. 1, сп. № 19, 8 арк.
5. ДАЗО, ф. 1558, оп. 1, сп. № 22, 36 арк.
6. ДАЗО, ф. 1558, оп. 1, сп. № 27, 6 арк.
7. Маковский С. К. Народное искусство Подкарпатской Руси / С. К. Маковский // Вчені Росії про Закарпаття. Із карпатознавчої спадщини. – Ужгород: Гражда, 2009. — 409 с.
8. Пономарев А. П. Развитие семьи и брачно-семейных отношений на Украине. Этносоциальные проблемы / А. П. Пономарев. – К. : 1989. – 320 с.
9. Поп Д. Історія Подкарпатської Русі / Д. Поп. – Ужгород : Гражда, 2005. – 259 с.
10. Симоненко И. Ф. Быт населения Закарпатской области / И. Ф. Симоненко // Советская этнография. – 1948. – Вып. № 1. – 68 с.
11. Тиводар М. П. Етнографія Закарпаття / М. П. Тиводар. – Ужгород: Гражда, 2011. – 412 с.
12. Dr. Horvát M. Magyar kultúrtörténet / Dr. Horvát Mihály. –1033 Budapest, 2000. – oldalszám. – 109 p.
13. Kovács L. A magyar nép története / Kovács László. – 1033 Budapest, 2006. – oldalszám. – 64 p.
14. Németh Gy.A. Történelem / Németh György Amadé, Balla Árpád, Katona András. – 1033 Budapest, Szentendrei út 91–93, III. Kerület, 2013. – oldalszám. – 204 p.
15. Sándor P. A kultúra világa / A magyar nép története. Sándor Pál. – 1033 Budapest, 1965.– oldalszám. – 662 p.

References

1. Derzhavnyi Arkhiv Zakarpatskoi Oblasti. Fond 10, op.1, sp.№ 4, 4 ark.
2. DAZO, F. 1558, op. 1, sp № 3, 33 ark.
3. DAZO, F. 1558, op. 1, sp. № 10, 4 ark.
4. DAZO, F. 1558, op. 1, sp. № 19, 8 ark.
5. DAZO, F. 1558, op. 1, sp. № 22, 36 ark.
6. DAZO, F. 1558, op. 1, sp. № 27, 6 ark.
7. Makovskiy S. K. Narodnoe iskusstvo Podkarpatskoy Rusi / S. K. Makovskiy // Vcheni Rosii pro Zakarpattya. Iz karpatoznavchoi spadshchini. – Uzhgorod: Grazhda, 2009. – 409 s.
8. Ponomarev A. P. Razvitie sem'i i brachno-semeynykh otnosheniy na Ukraine. Etnosotsial'nye problemy / A. P. Ponomarev. – K. : 1989. – 320 s.
9. Pop D. Istoriia Podkarpatskoi Rusy / D. Pop. – Uzhhorod : Hrazhda, 2005. – 259 s.
10. Simonenko I. F. Byt naseleniya Zakarpatskoy oblasti / I. F. Simonenko // Sovetskaya etnografiya. – 1948. – Vyp. № 1. – 68 s.
11. Tyvodar M. P. Etnohrafiia Zakarpattia / M. P. Tyvodar. – Uzhhorod.: Hrazhda, 2011. – 412 s.
12. Dr. Horvát M. Magyar kultúrtörténet / Dr. Horvát Mihály. –1033 Budapest, 2000. – oldalszám. – 109 p.
13. Kovács L. A magyar nép története. Kovács László. – 1033 Budapest, 2006. – oldalszám. – 64 p.
14. Németh Gy.A. Történelem / Németh György Amadé, Balla Árpád, Katona András. – 1033 Budapest, Szentendrei út 91–93, III. Kerület, 2013. – oldalszám. – 204 p.
15. Sándor P. A kultúra világa/A magyar nép története. Sándor Pál. – 1033 Budapest, 1965.– oldalszám. – 662 p.